

Lukácsův pojem celku jako logos ve věku fragmentace. Prekariát jako cesta k poznání

Autor: Michael Hauser

Abstract

Lukács's concept of the whole as logos in the age of fragmentation. The precariat as a way to knowledge. – Logos in the shape of the thought of the whole is, besides other things, represented by Lukács's philosophy. This theoretical line has nearly vanished in contemporary social thought – witness a critical stance on the idea of the whole in post-Marxism. I sketch Badiou's set criticism of the concept of the whole and conclude that his criticism involves a performative contradiction. I argue that Badiou's criticism does not hold for Lukács's concept of the whole. With recapitulating Lukács's theory I highlight "imputed class consciousness" as a precondition for opening the perspective of the social whole.

The object of this article is to transpose Lukács's concept of the whole to presently fragmented social being that I conceive to be "a cold multitude". Two antinomial tendencies, that are neoliberal individualist tendency and communality one, coexist here. Capitalist platforms such as Google and Uber can be seen as an embodiment of these two tendencies. I introduce the term of class localization and argue that the precariat is the class locus which may render the contemporary social whole visible. There are two preconditions for this achievement: imputation of class consciousness (generalization) and voicing its social living experience (concretization).

Keywords: Lukács, the social whole, the precariat, class consciousness, multitude

Klíčová slova: Lukács, společenský celek, prekariát, třídní vědomí, množství (multitude)

Dezintegrace pojmu celek jako performativní rozpor

Počínaje Xenofanovým diktem *hen kai pan* byl jedním z hlavních filosofických významů pojmu logos lidský rozum usilující o porozumění světu jako celku. V tomto smyslu se Lukáčsovo pojetí celku (totality) jeví jako jedno z hlavních ztělesnění této stránky antického pojmu logos ve filosofii dvacátého století. Jaký je jeho osud v současném myšlení? Pokud se omezíme na tzv. postmarxismus, můžeme snadno rozpoznat, že myšlení celku, které Lukács považoval za trumfově eso marxismu, zde vystupuje jako metafyzická chiméra. Různé odstíny a varianty kritického a odmítavého vztahu k pojmu celek (totality) či dokonce úsilí o prokázání jeho nemožnosti se stalo společným jmenovatelem tak odlišných myslitelů, jako jsou Badiou, Žižek, Negri, Laclau, Mouffová.

Např. Alain Badiou v knize *Logika světů* dokazuje, že pojem celku je logicky nesoudržný a podle množinové teorie „nemyslitelný“. Badiou tvrdí, že celek není nic jiného než mnohost všech mnohostí, a z toho důvodu obsahuje sebereflexivní paradox. Celek je tvořen všemi nereflexivními mnohostmi, tj. mnohostmi, jež se neprezentují ve své kompozici.

Celek se však prezentuje ve své kompozici, a tudíž je to reflexivní mnohost (mnohost, jejíž vlastností je, že se prezentuje ve své vlastní mnohostní kompozici). V tom případě není pravda, že celek obsahuje pouze nereflexivní mnohosti, protože jednou jeho částí je právě tato mnohost samotná, tedy celek prezentující reflexivní mnohost. Celek je reflexivní mnohost a zároveň nereflexivní mnohost, což je nemožné. Celek je proto chiméra a chiméra neexistuje. (Badiou 2009: 110)

Tato nemožnost celku, jež plyne z teorie množin, vede k ontologické fragmentaci. Podle Badioua tu je pouze pluralita světů s určitými kompozicemi a lokálními charakteristikami mnohostí. Člověk obývá tisíce světů. Lukács by tuto situaci člověka nazval transcendentální bezdomovectví. Badiou si bez pochyby zaslouhuje pozornost tím, že zavádí nový typ univerzalizmu, jehož nositelem je pravda-událost, jež spojuje konkrétní historické podmínky a sebe-vztažný akt, jež tyto podmínky přesahuje, třebaže je jejich součástí. Badiouovo pojetí univerzalizmu však neoživuje myšlení celku. Jeho čtyři domény pravd (politika, věda, umění, láska) zůstávají od sebe odděleny, neboť Badiou bez dalšího dezintegroval pojem celku a neformuloval jiný, jenž by vytvořil vnitřně diferencovanou jednotu čtyř domén pravd.

U Badioua a některých dalších postmarxistických filosofů se setkáváme s performativním rozporem, jenž lze v jeho nejobecnější podobě vyjádřit takto: za prvé tvrdíme, že svět jako celek je třeba změnit; za druhé dezintegroujeme pojem celku s poukazem na jeho nesoudržnost.¹ Pokud je koherentní pojem celku nemožný a celek se jeví jako chiméra, není nelogické každé úsilí o změnu světa jako vnitřně diferencované jednoty ekonomických, společenských, politických a ideologických systémů? Z lukáčovského hlediska se tato dezintegrace pojmu celku dá vyložit jako teoretický výraz fragmentovaného společenského bytí: do nitra teorie se nevědomě wpisuje historická epocha vyznačující se roztržštěným způsobem myšlení, vnímání a jednání. Teoreticky zdůvodněná nemožnost celku není čistě teoretickým poznatkem, nýbrž je to dějinný fenomén, jenž souvisí s obecným povahopisem daného historického momentu.

Roztržštěný způsob myšlení, který vytváří blokace pro teoretickou rehabilitaci pojmu celku, můžeme kritizovat prostřednictvím Marxových slov určených nominalistické politické kultuře: „Angličané mají všechny nutné materiální předpoklady pro sociální revoluci. Chybí jim však smysl pro zobecnění a revoluční vášeň.“ (Lukács 2000: 67)

Právě v dnešní nominalistické politické kultuře se Lukáčsovo myšlení celku jeví jako filosofie, která nám *chybí* k tomu, abychom překonali performativní rozpor obsažený v postmarxistické filosofii. Lukáčsovo pojetí celku je dokazatelně imunní vůči Badiouově množinovému důkazu nemožnosti celku. Lukács chápe celek jako dynamickou konkrétní totalitu, která neodpovídá Badiouovu pojmu reflexivní mnohost, jež prezentuje všechny nereflexivní mnohosti. Badiou pojímá reflexivní a nereflexivní mnohost jako dvě samostatné entity, mezi nimiž vznikají klasické logické vztahy (vztah kontradikce).

---

¹ S performativním rozporem se setkáváme pouze u těch postmarxistických myslitelů, kteří mají na mysli celkovou změnu světa jako Badiou, Žižek, Negri, Holloway. Tento rozpor se pochopitelně neobjevuje u těch autorů, kteří se omezují na proměnu světa v určitém dílčím aspektu (např. v otázce genderu nebo práv sexuálních menšin).

Pokud tyto pojmy uplatníme na Lukácsovo pojetí celku jako konkrétní totality, ukáže se, že konkrétní totalita je proces vytváření vztahu mezi reflexivními a nereflexivními mnohostmi. Badiou ve svém množinovém pojetí celku přehlíží dynamickou dialektiku vztahu mezi celkem a částí. Reflexivní a nereflexivní mnohost pojímá jako dva izolované myšlenkové póly a nezohledňuje proces jejich dialektické mediace, který vytváří celou řadu vztahů mezi nimi. Badiou nevyvrátil Lukácsovo dialektické pojetí celku, pouze je nezohlednil.²

Rekapitulace Lukácsova pojetí celku a záhada „příčteného třídního vědomí“

Lukácsovo pojetí celku jako dynamické a vnitřně diferencované totality si můžeme rekapitulovat takto: společenský celek je celkový proces společenského vývoje, který tvoří jednotu rozdílných (diferencovaných) společenských systémů (systému ekonomického, politického, administrativního, právního). Tato jednotu v různosti se zakládá na zvěcnělé formě předmětnosti, jež existuje jako obecná charakteristika „objektů“ v jinak rozdílných a relativně autonomních společenských systémech. Společenský celek je podle Lukáce možné poznat pouze z jedné pozice, jíž je pozice proletariátu. Jsou tu dva důvody. Jednak je to proto, že proletariát „svou třídní situaci pozná pouze tehdy, pokud je schopen dospět k poznání celku společnosti; a jednak proto, že toto poznání je nezbytnou podmínkou jeho jednání“. (Lukács 1971: 20)

Schopnost politické aktivity proletariátu se odvíjí od toho, zda si proletariát dokáže uvědomit svou pozici a dospět k třídnímu vědomí. V procesu uvědomování si své pozice proletariát dospívá k celkovému poznání dané společnosti, v níž vládnou antagonistické produkční vztahy. *Teoretické* poznání společnosti je podmínkou osvobozující praxe spočívající v přetvoření jeho životních podmínek. Z této provázanosti teoretického poznání a praktického emancipačního jednání se vytváří jednotu teorie a praxe.

Poznání své vlastní pozice je aktem sebepoznání a akt sebepoznání splývá s poznáním společenského celku v jeho antagonistických vztazích. Proletariát je tak vědomým subjektem společenského celku, tj. uvědomuje si, že je právě jako proletariát tím, kdo tento celek svou prací reprodukuje a je to jeho „nositel“ (subjekt). Proletariát je zároveň historickým výsledkem vývoje tohoto společenského celku, jenž vystupuje na místě objektu. Lukács dospívá k závěru, že sebepoznání proletariátu přináší poznání identity subjektu a objektu.

Společenský celek se stává viditelným z pozice proletariátu, jenže tato pozice není totožná s empirickým vědomím jednotlivých příslušníků proletariátu, jímž se rozumí soubor postojů, hodnot a politických preferencí, jež lze zkoumat v sociologických průzkumech. Tento nesoulad mezi empirickým vědomím a možným uvědoměním si své třídní pozice, jež je vždy spojeno s jistým zobecněním, podle Lukáce zavinil proces zvěcnění, jehož součástí je také proletariát. Proces zvěcnění ruší organické vztahy mezi lidmi a živou jednotu lidské bytosti (Lukács užívá výrazu *Dasein*, který se později objevil u Heideggera) rozděluje na nesourodé části, jež náležejí do různorodých a vzájemně nespojitých společenských systémů a regionů (ekonomického, administrativního, právního, rodinného).

---

² Vzhledem k zaměření tohoto článku zde podávám pouze náčrt důkazu, že Badiouova množinová kritika pojmu celku se nevztahuje na jeho dialektické pojetí u Lukáce.

Proces zvěcnění tak vyvolává fragmentarizaci, která se vepisuje také do empirického vědomí, jež získává nominalistický charakter (nedokáže vytvářet zobecnění). Z tohoto fragmentarizovaného vědomí jednotlivých příslušníků proletariátu je nemožné dospět k poznání své třídní pozice a k perspektivě společenského celku.

Lukács však v procesu zvěcnění a ve fragmentarizaci vědomí nespátřuje historické fátum, jež před proletariátem uzavírá možnost emancipace. Lukács zavádí pojem „přičtené třídní vědomí“, jenž vyvolal mnoho polemických reakcí, nesouhlasu a rozhořčení, neboť v jisté zjednodušující interpretaci navozuje dojem, že je to nástroj, jímž elitní skupina revolucionářů a teoretiků nebo později stalinistická nomenklatura manipuluje širokými vrstvami pracujících a potlačuje jejich spontánní politickou aktivitu a imaginaci.³ Lukács pojem „přičtené vědomí“ přejímá z právní terminologie. „Přičtené vědomí“ znamená, že danému subjektu přičítáme „myšlenky a pocity, které by lidé měli v určité situaci, kdyby ji dokázali posoudit a určit zájmy, které v ní vznikají, v tom smyslu, jak se tato situace týká bezprostředního jednání i celé společenské struktury“. (Lukács 1971: 51)

V textu *Chvostismus a dialektika*, který byl poprvé publikován Lukáčsovým archivem v Budapešti v roce 1996, tedy zhruba sedmdesát let od jeho vzniku, Lukács dává příklad z právní vědy. Určitá osoba způsobí, že z okna vypadne předmět a dole na ulici zabije právě procházejícího člověka. Z právního hlediska není důležité, co si dotyčná osoba myslela nebo co zamýšlela, nýbrž to, zda mohla a měla vědět, že její jednání nebo nejednání může za normálních okolností vést k těmto následkům. (Lukács 2000: 64)

Přičtené třídní vědomí tak Lukács chápe jako vědomí, které by příslušníci proletariátu měli, kdyby mohli dospět k poznání své pozice. Přičtené třídní vědomí představuje zobecnění, které není výsledkem snění revolučních romantiků nebo ideologickým nástrojem, který legitimizuje nadvládu strany nad pracujícími. Přičtené třídní vědomí je pojem, který náleží k aristotelské myšlenkové tradici, v níž vedle „skutečnosti“ a „nemožnosti“ existuje třetí sféra, jíž je reálná či objektivní možnost (*dynamis*). (Thompson 2011: 240) Tato třetí ontologická sféra se v naší souvislosti vztahuje k *dynamis* třídního vědomí, která se nalézá mimo pole sociologických průzkumů postojů a hodnot dané společnosti, a přesto to není pouhá přičtená fikce.

Lukáčsovo pojetí celku můžeme shrnout takto: hledisko společenského celku vzniká na určitém partikulárním místě ve společnosti, jímž je pozice proletariátu. Vytvoření jeho třídního vědomí je však zablokované zvěcněním jako základní formou předmětnosti v moderních kapitalistických společnostech.⁴ V této situaci nezbyvá než provést přičtení třídního vědomí, které uskutečňuje reálnou možnost, jež tkví v proletariátu. Touto reálnou možností je vytvoření třídního vědomí, jež odpovídá pozici proletariátu v antagonistických

³ Viz FEENBERG, Andrew. *Reification and its Critics* (in Thompson 2011: 182); podle Istvána Mészárose tato koncepce vytvořená v roce 1919 předjímá „objektivní logiku stalinistického vývoje“. (Mészáros 1972: 35) Kdyby však Lukáčsova teorie třídního vědomí byla takovým ideologickým nástrojem nebo dokonce ontologickým zdůvodněním stalinismu, je těžko pochopitelné, proč Lukáčsova kniha *Dějiny a třídní vědomí*, která tuto koncepci obsahuje, byla v Sovětském svazu na indexu. V ČSSR byla zakázána během celého normalizačního období i během přestavby až do listopadu 1989.

⁴ Nechávám stranou otázku, v jaké podobě existovalo zvěcnění v zemích státního socialismu. Tato otázka by si zasloužila zvláštní pojednání, neboť základní forma předmětnosti zde měla jiný charakter než v kapitalistických zemích, a to z toho důvodu, že určujícím společenským regulátorem zde nebyl trh a tržní komodifikace.

vztazích uvnitř společenského celku. Z této rekapitulace vyvozují závěr, že přičtení třídního vědomí je podmínkou toho, aby se otevřela perspektiva společenského celku.

Význam Lukácsova pojetí celku pro řešení kondicionálních problémů

Hlavní otázkou je, jak na základě Lukácsova pojetí celku a operace „přičtení“ obnovit perspektivu celku v současné fragmentované společnosti, v níž se třídní vědomí změnilo v empirické vědomí jednotlivých sociálních skupin definovaných podle mnoha různých hledisek. Návrat perspektivy společenského celku nemá jen teoretický význam. Především je to jedna z teoretických podmínek politické přetvářející praxe, která bude usilovat o reálné řešení kondicionálních společenských problémů. Jsou to problémy, jež vytvářejí stav ohrožující samotné předpoklady existence dosaženého civilizačního, kulturního a sociálního stupně lidské společnosti.⁵

Tyto problémy, jako je kondicionální problém ekologický, ekonomický, sociální, militaristický, jsou vzájemně spjaté a nelze je řešit jinak než jako prvky určitého vnitřně diferencovaného celku. Je stále zřejmější, že pokud netematizujeme samotný společenský celek, řešení jednotlivého problému v jeho izolaci od ostatních se nám vždy vzdálí, kdykoli se k němu přiblížíme. Obnovení perspektivy společenského celku proto chápeme jako obnovení perspektivy, která umožní vážně pomýšlet na řešení současných kondicionálních problémů.

Podle Lukáče každá partikularita odráží obecný charakter celku. Tuto dialektickou zásadu můžeme uplatnit na kondicionální problémy: partikulární kondicionální problém odráží celkový stav společenského celku, a tento celek v ní není přítomen jako šifra, kterou rozluštíme bez poznání celku, neboť komplexní provázanost kondicionálních problémů ve společenském celku se v partikulárním problému sice odráží, ale zároveň jej přesahuje. Poznání celku umožňuje rozpoznat, že partikulární problém (např. ekologická krize) je neřešitelný, pokud se soustředíme pouze na tento partikulární problém v izolaci od problémů ostatních.

Lukácsovo pojetí celku se vztahuje k pojmu třídního vědomí, které obsahuje určité přetvářející zobecnění dílčích zkušeností, postojů a názorů. Pro obnovu perspektivy celku je dnes rozhodující, zda v dnešní fragmentované společnosti mohou vzniknout přetvářející zobecnění, jež se budou vázat na určitou třídní pozici.

Fragmentovaná společnost „chladného množství“ (cold multitude)

V současné společnosti můžeme spatřit dvě tendence, jež pojmám jako tendence v antinomickém postavení: žádná z těchto tendencí v sobě nemá sílu k překonání druhé tendence a nenastává převedení jedné tendence na druhou. Jejich koexistence a vzájemné ovlivňování momentálně nevede k syntéze, která by byla novým tvarem jejich existence. První tendencí, která působí již několik desetiletí, je tendence k neoliberalní individualizaci, jež je spjata se zvnitřněním (internalizací) tržních hodnot. Jak o tom píše Wendy Brownová v knize *Rozpouštění dému. Plíživá revoluce neoliberalismu*, tržní hodnoty pronikají stále více do každé sféry života, aniž si to uvědomujeme. (Brown 2015: 177)

---

⁵ Kondicionální problémy pojmám jako gravitační body, kolem nichž se filosofie otáčela přinejmenším od Platóna, který svou naukou o idejích reagoval na krizi řecké polis. Tato gravitace dává filosofii společenský význam. (viz Hauser 2007: 27)

Brownová ukazuje, že prosazování tří hlavních neoliberálních strategií, jimiž je decentralizace kompetencí (devolution), individualizace zodpovědnosti (responsibilisation) a zavádění „osvědčených postupů“ (best practices) jako předem dané šablony řízení a řešení problémů, přetváří lidskou bytost v sebe-investující lidský kapitál. Je tu však opačná tendence, jež s sebou nese vznik nových komunit a sociálních sítí. Tato komunitní tendence vyjadřuje touhu po oživení sociálních vazeb narušených neoliberálními strategiemi.

Komunitní tendence dává o sobě vědět tím, jak rychle se v posledním desetiletí rozšířila sociální média. Např. ve Spojených státech jich užívá téměř dvě třetiny dospělé populace (65 %), 90 % mladých lidí (ve věkové skupině 18–29 let), 75 % lidí střední generace (ve věkové skupině 30–49 let). Sociologické výzkumy zjišťují, že hlavním motivem jejich užívání je potřeba sociálních vazeb. Jejich uživatelé však přiznávají, že jejich očekávání se nenaplnilo a prožili jistou frustraci. (Wang, Tchernev, Soloway 2012: 1837) Sociální média dávají příslib, že uspokojí potřebu sociálních vazeb a zároveň tento příslib zrazují.

Tendence k neoliberální individualizaci a tendence ke komunitnímu životu jsou v antinomickém vztahu, neboť jedna tendence vytváří překážku pro uskutečnění druhé tendence. Neoliberální individualizace vkládá do člověka takové myšlenkové, psychické a projevové struktury, které spolu s technologickým charakterem sociálních médií brání tomu, aby se komunitní tendence rozvinula do té míry, že to změní atomizovanou a zvěčnělou podobu mezilidských vztahů. Komunitní tendence zároveň představuje překážku neoliberální individualizační tendenci, která se setkává s jistým praktickým nesouhlasem vyjádřeným tím, že se v prostředí sociálních médií utvářejí nové a nové komunity, jež aspoň částečně a chvilkově obnovují pocit jisté sounáležitosti. Proces přeměny člověka v sebe-investující kapitál získává určité cizorodé prvky.

O přítomnosti cizorodých prvků uvnitř neoliberálního procesu individualizace svědčí tzv. *kapitalismus platform*, který vytváří digitální infrastruktury, jež umožňují propojit různorodé skupiny uživatelů: zákazníky, poskytovatele služeb, reklamní agentury, dodavatele, výrobce a dokonce fyzické objekty. Kapitalistické platformy neuplatňují klasickou neoliberální strategii na generování zisku (hon za ziskem prostřednictvím další a další komodifikace, dalšího a dalšího zpoplatnění), nýbrž se zaměřuje na činnost, která generuje zisk jistou altruistickou oklikou.

Kapitalistické platformy poskytují základní infrastrukturu pro vzájemné propojení různorodých skupin. Příkladem kapitalistických platform je Google, Facebook nebo Uber. Jejich cílem je získat co největší počet uživatelů, a proto kombinují služby poskytované zdarma a zvláště zpočátku občas prováděné dobrovolníky sledujícími určitý komunitní ideál (bezplatné půjčování kol ve velkých městech), a služby zpoplatněné. Kapitalistické platformy ztělesňují koexistenci dvou základních antinomických tendencí současné společnosti.⁶

Mou tezí je, že tyto antinomické tendence vytvářejí dominantní formu společenského bytí v současné situaci přechodu. Tuto formu společenského bytí označuji výrazem „množství“ (multitude), který v devadesátých letech dvacátého století uvedli do širšího povědomí Michael Hardt a Antonio Negri. Pootáčím však význam, jaký tento starý pojem politické filosofie dostal u těchto dvou autorů. Pojem „množství“ pootáčím tak, aby do

---

⁶ Více o tématu kapitalismu platform viz Srnicek (2017). Kapitalismus platform nevede k decentralizaci vlastnictví, nýbrž naopak k jeho rychlé koncentraci. (srov. Vrba 2017)

popředí vystoupily jeho strukturální rysy a do pozadí ustoupil jeho diskutabilní subverzivní náboj. „Množství“ vyjadřuje takové uspořádání prvků, v němž koexistuje princip jednoty a princip radiální plurality. „Množství“ proto můžeme chápat jako sociální kategorii, která postihuje koexistenci komunitní tendence (vyjádřený principem jednoty) a tendenci k neoliberální individualizaci (princip radikální plurality).

Kvůli výše popsané frustraci z nenaplněné sociální potřeby a kvůli technologickému charakteru sociálních médií provozovaných kapitalistickými platformami hovořím o „chladném množství“ (cold multitude). Proces zobecnování partikulárních rysů individuálního života jako rozvíjení principu jednoty není nikdy dokončen, neboť zde zároveň působí centrifugální individualizační tendence. Pokud do této sociální ontologie zavedeme pojem třídy a třídního vědomí, lze se domnívat, že „chladné množství“ je taková forma společenského bytí, která nadále blokuje vznik třídního vědomí jako určitého zobecnění vedeného principem jednoty, i když tu nepochybně jsou náběhy k třídnímu vědomí, které se projevují v různých formách politických a ekonomických konfliktů v neoliberálním kapitalismu a v nedávné době i v kapitalismu platform. ⁷ Třídní vědomí „chladného množství“ existuje jako lukácsovská objektivní možnost.

Prekariát jako „chladné množství“ a návrat perspektivy celku

„Chladné množství“ můžeme situovat na různé třídní pozice uvnitř současné společnosti, jak je v sociologických termínech formuloval Guy Standing. ⁸ Toto situování nazývám třídní lokalizace „množství“. Zaměřím se na třídu označovanou jako prekariát. Podle Standingova výkladu je prekariát složen z rostoucího počtu těch, kteří rychle střídají zaměstnání, mají nejasné profesní povolání, postrádají jistotu práce a jejich příjmy se pohybují na hranici chudoby. Nepatří mezi zaměstnance a chybí jim organizace, jež by prosazovala jejich zájmy. Nepatří do odborů a většinou nemají nárok na sociální a jiné dávky, protože státu neplatí stanové odvody. Prekariát tvoří dočasní pracovníci nejrozličnějších zaměření, kteří často vystupují jako samozaměstnavatelé. Pro většinu z nich je práce pouze prostředkem výdělků bez osobní identifikace. Zvěcnění práce a života u nich postoupilo dále, než tomu bylo u klasického proletariátu, který žil ve velkých zaměstnaneckých skupinách.

Prekariát je třída, která je fragmentovaná vysoce proměnlivou formou práce a života a zároveň je to třídně lokalizované „množství“, v němž působí tendence k vytváření komunit a ke vzniku třídního vědomí. Tato tendence je však zablokována individualizační tendencí a zvěcněním snad ještě silněji, než je tomu u ostatních tříd. Prekariát má v sobě vnitřní překážku, která mu brání vytvořit si obraz své třídní pozice a současně v sobě skrývá objektivní možnost třídního vědomí. V prekariátu lze spatřovat dnešní analogii Lukácsova pojetí proletariátu, protože třídní pozice prekariátu je vytvořena vývojem společenského celku, jenž byl tvarován neoliberálním kapitalismem. Pozici prekariátu tak můžeme považovat za pozici, z níž se neoliberální společenský celek stává viditelným.

---

⁷ Viz stávky řidičů, kteří jsou zapojeni do platformy Uber. Dostupné z WWW:

<<http://www.businessinsider.com/corporate-ola-uber-drivers-to-go-on-strike-today-heres-all-you-need-to-know/story/250182.html>>. [cit. 2017-11-13]

⁸ Standing rozlišuje celkem osm tříd: elitu (nejbohatší jedno procento), saláriát (manažeři a další profese se zajištěnými vysokými příjmy v zaměstnaneckém postavení, proficiát (experti a především IT odborníci), stará pracující třída (zaměstnanci, již mají výhody ze zbytků sociálního státu), prekariát (pracující na krátkodobé úvazky často na hranici chudoby), nezaměstnaní a odstavení (lidé na dně společnosti a mimo systém podpor). (Standing 2009: 102 a 2011: 11–12, 146, 156)

Přičtení třídního vědomí je tu však zásadní, neboť je to operace, která podmiňuje překonání antinomického charakteru současného společenského bytí v podobě „chladného množství“. Prekariát je třídou, jež má vnitřní překážku ke spontánnímu rozvinutí principu jednoty a ke vzniku třídního vědomí. Je to překážka, která vzniká z jeho fragmentovaného společenského bytí. V prekariátu dokonce můžeme spatřit samotné ztělesnění „chladného množství“. Přičtení třídního vědomí se tak jeví jako nutná podmínka emancipačního vývoje této třídy ve smyslu krystalizace schopnosti formulovat své společné myšlenky a zkušenosti, které odpovídají dané třídní pozici.

Přičtení třídního vědomí není jednorázová teoretická operace, která by skončila tím, že si teoretici a politici vytvoří abstraktní a prázdnou představu o možném třídním vědomí prekariátu. Jak zdůrazňoval Lukács, vznik třídního vědomí je proces, který má dvě vzájemně provázané stránky: stránku teoretickou, která spočívá v přičtení třídního vědomí a v podnětech ke zobecnění, a stránku živých zkušeností z reálného života proletariátu, v nichž se odrážejí jeho konkrétní zápasy, prohry a vítězství na konkrétních místech. Teoretická stránka je bez těchto konkrétních zkušeností prázdná, konkrétní zkušenosti jsou bez určitého zobecnění pouhými záznamy partikulárních hlasů bez trvalejšího politického významu.

V případě prekariátu je tuto zkušenostní materii obtížné vytvořit, neboť rozptýlená, fragmentovaná a sociálně nejistá povaha prekarizovaného života způsobuje zadrhnutí jeho hlasu. Proto je na místě, aby se vedle teoretické operace přičtení třídního vědomí objevil akt „propůjčení hlasu“, při kterém novinář, aktivista nebo vědec vstoupí do životního světa prekariátu (není-li již sám jeho součástí) a na základě reálných zkušeností svých a svých prekarizovaných druhů dopomáhá prekariátu k politicky slyšitelnému hlasu.

V době, kdy chybí širší povědomí o životních podmínkách prekariátu, je nejprve zapotřebí vůbec vyjádřit empirické zkušenosti prekariátu na konkrétních příkladech, jak to nedávno udělala novinářka Saša Uhlová (2017) v sérii reportáží z pracovišť, které využívají prekarizovanou práci. Jsou to první kroky k vytvoření zkušenostní materie, která je spolu s přičtením třídního vědomí nezbytná k tomu, aby se rozvinulo třídní vědomí prekariátu jako určitá forma zobecnění, která bude prosycená živou zkušeností, jež třídnímu vědomí dává energii a vášně.

Závěr

Lukáčovské přičtení třídního vědomí je operace, kterou lze chápat jako podmínku toho, že prekariát získá třídní vědomí, tj. schopnost formulovat své společné myšlenky, zkušenosti a sociální zájmy. V tom můžeme spatřovat emancipační funkci operace přičtení. Tato operace však má obecnější význam, který vyplývá z Lukáčovy teorie společenského celku. Tato operace nám umožňuje myslet z třídní pozice prekariátu, která je tou pozicí, z níž se v neoliberální fragmentované společnosti otevírá hledisko celku. Sebe-poznání prekariátu má v tomto směru sociálně ontologický význam.

SEZNAM LITERATURY

BADIOU, Alain. *Logics of Worlds*. London and New York: Continuum, 2009. ISBN 978-0-8264-9470-2.

BROWN, Wendy. *Undoing the Demos. Neoliberalism's Stealth Revolution*. New York: Zone Books, 2015. ISBN 978-1-935408-53-6.

HAUSER, Michael. *Prolegomena k filosofii současnosti*. Praha: Filosofia, 2007. ISBN 978-80-7007-270-7.

LUKÁCS, Georg. *History and Class Consciousness*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1971. ISBN 0-262-12035-6.

LUKÁCS, Georg. *Tailism and the Dialectic*. London and New York: Verso, 2000. ISBN 978-1-85984-747-3.

MÉSZÁROS, István. *Lukács' Concept of Dialectic*. London: Merlin Press, 1972. ISBN 0-85036-158-3.

SRNICEK, Nick. *Platform Capitalism*. Cambridge: Polity Press, 2017. ISBN 978-1-5095-0487-9.

STANDING, Guy. *The Precariat: The New Dangerous Class*. London: Bloomsbury, 2011. ISBN 978-1-4742-9416-4.

STANDING, Guy. *Work after Globalization: Building Occupational Citizenship*. Cheltenham: Edward Elgar, 2009. ISBN 978-1-84844-164-4.

THOMPSON, Michael. *Georg Lukács Reconsidered*. London and New York: Continuum, 2011. ISBN 978-1-4411-0876-0.

UHLOVÁ, Saša. Hrdinové kapitalistické práce [online]. *A2larm.cz*, 2017. Dostupné z WWW: <<http://a2larm.cz/tag/hrdinove-kapitalisticke-prace>>. [cit. 2017-11-13]

VRBA, Martin. Na cestě ke znárodnění kapitalismu platformem [online]. *A2larm.cz*, 2017. Dostupné z WWW: <<http://a2larm.cz/2017/09/na-cestě-ke-znarodneni-kapitalismu-platformem>>. [cit. 2017-11-13]

WANG, Zheng, TCHERNEV, John M., SOLOWAY, Tyller. A dynamic longitudinal examination of social media use, needs, and gratification among college students. *Computers in Human Behaviour*. 2012, n. 5, vol. 28, pp. 1829–1839. ISSN 0747-5632.

(Doc. Mgr. Michael Hauser, Ph.D., Katedra občanské výchovy a filosofie UK PedF.)